

6 martie 1996

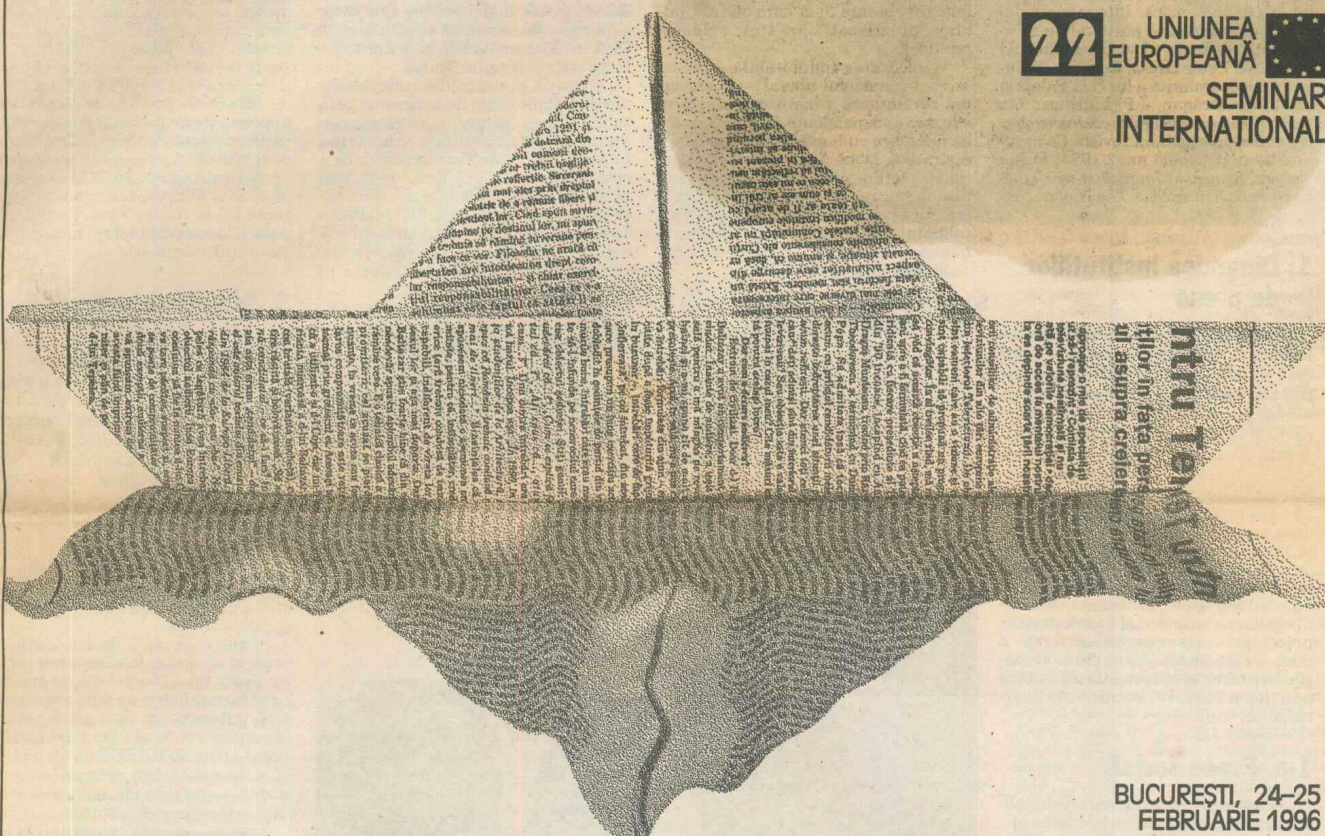
Nr. 24

plus
Supliment al revistei „22“

MODALITĂȚI DE MENȚINERE A INDEPENDENȚEI POLITICE ȘI FINANCIARE A PRESEI

22 UNIUNEA EUROPEANĂ
SEMINAR INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI, 24-25 FEBRUARIE 1996

Trinitatea patron-redactor-șef-ziarist s-a redus, în presa română, la un binom: director de ziar-gazetar. În cele mai multe cazuri, directorul este de fapt redactor-șef, dar și patron, deținând pachete importante de acțiuni la societățile care editează respectivele ziare. Portretul-robot al directorului de ziar ar arăta cam așa: nume cunoscut în presă și înainte de 1989, vîrsta - aproximativ 50 de ani, foarte bun condeier, dar lipsit de cunoștințe economice și manageriale.

Independența unui ziar se rezumă, de regulă, la independența directorului de ziar. Aproape fără excepție, acesta apără interesele unui grup de oameni de afaceri sau pune ziarul în slujba unor idei politice. Independența ziaristului este limitată și ține tocmai de aceste elemente. Dar limitarea este asumată de ziarist în momentul cînd a ales angajarea la un ziar sau altul. Un anumit fel de cenzură este de neînlăturat în interiorul unui ziar. Publicarea unui material nu se poate face printr-o alegere democratică. Directorul ziarului sau colaboratorii pe care și i-a ales stabilesc de articol merit publicat, așezarea sa în pagină sau corpul de literă din titlu. Din

această cauză, democrația în interiorul unui ziar nu este posibilă. Dar nu acest tip de cenzură este acuzat de gazetari. Relația director-ziarist nu poate fi decît una normală în cadrul unei firme: cineva care comandă, în cazul nostru directorul, care stabilește subiectele ce trebuie abordate, și ziaristul, care, conform contractului

poate părea paradoxal, dar independența jurnalistului este afectată de cumulare calității de patron cu cea de redactor-șef în minile unui singur om - directorul de ziar. Acesta va recunoaște cu greu că dificultățile în aprovizionarea cu hîrtie sau în difuzarea ziarului nu se datorează nici unui complot al Puterii și al Rodi-

Relația patron-redactor-șef-ziaristi

de muncă, trebuie să execute aceste ordine. Libertatea ziaristului se poate manifesta în modul de abordare a unui subiect comandat de șeful său.

Dar independența de exprimare este strîns legată de independența financiară. Din această cauză, editarea unui ziar trebuie privită, în primul rînd, ca o afacere. În consecință, directorii de ziare trebuie să aibă fie excelente calități manageriale, fie să devină doar redactori-șefi, lăsînd administrarea firmei care editează ziarul în seama unor specialiști.

pet-ului, ci modului în care el administrează afacerile.

Afla în dificultăți financiare, directorul unui ziar se va vedea pus în situația de a cere sprijin fie celor aflați în cercurile Puterii, fie unui om de afaceri potent. În ambele cazuri, pe termen lung, este afectată independența jurnalistului. Evident, problema nu se pune în acești termeni atunci cînd respectivul director de ziar face din societatea care editează ziarul o firmă profitabilă.

Păcatul originar al presei românești este că, aproape fără excepție, nici un ziar nu-și propune să prezinte informațiile cu detașarea necesară unei analize obiective. Teama de aplicarea unei ștampile gen: „Te-ai dat cu Puterea, respectiv cu Opoziția“ îl face pe ziaristul român să colectioneze prezentarea unor informații, necesare cititorului neimplicat politic, dar care i-ar ciobi jurnalistului rotunjimea articolului demascator.

Gazetarul român este o ființă hormonală. El nu are nevoie de o libertate de expresie totală, ci doar de un perimetru bine delimitat, de unde își poate permite să fie chiar mai zelos decît șeful său. Din această cauză, conflictele patronat-ziaristi au fost totuși extrem de rare, cele mai cunoscute fiind cazurile *Ultimul cîvint* și *Tineretul liber*. Dar și în aceste cazuri, punctul de plecare a fost tot dificultatea financiară a respectivelor gazete. În concluzie, libertatea de expresie a gazetarului este strîns legată de situația financiară. Patronii unui ziar care se chinuiește să supraviețuiască vor fi înclinați să jertfească independența jurnalistului pentru a salva afacerea care este editarea ziarului.

IONUȚ POPESCU
redactor-șef adjunct CAPITAL

Prof. dr. MIHAI COMAN

Decan al Facultății de Jurnalism și Științele Comunicării, București

1995: Starea mass-media în România

Despre evoluțiile presei în țările postcomuniste s-a scris mult și în multe feluri. (...) Puține din acestea țin de coerența și credibilitatea cercetării științifice; marea majoritate sînt texte scrise „la cald”, în urma unei culegeri impresioniste de date, texte scrise pentru uzul unor publicații ce nu-și revendică nici o ținută academică și nici riguroasă informație certe. Din nefericire, nici în țară și nici în străinătate (...) nu există o lucrare competentă și dacă nu exhaustivă, măcar integratoare dedicată presei române posttotalitare. Între puținele texte cu virtutea sintezei aș aminti Peter Gross, *România*, în lucrarea deja amintită a lui D.L. Paletz și colab. Ion Drăgan, J.P. LaFrance, *Les transformations rapides et contradictoires des médias roumains*, în revista *Communications* (Québec) nr. 2/1994, Mihai Coman, *Romanian Journalism in a Transition Period*, în revista *The Global Network* nr. 1/1994. (...)

1. Dinamica instituțiilor de presă

Viața instituțiilor din mass-media românești reprezintă teritoriul celor mai vizibile, rapide și spectaculoase transformări. Ele se inscriu într-o logică mai generală, o logică a unei „prese cu două viteze”: această sintagmă marchează decalajul dintre evoluția presei scrise și aceea a audiovizualului. Astfel, multiplicarea instituțiilor, privatizarea și diversificarea tipurilor de produse s-a produs mai întâi și mai repede în presa scrisă, atingând mai târziu și mai încet audiovizualul. Rezultatul acestui proces este ceea ce Slavko Splichal numește „un sistem mass-media paternal-comercial”, caracterizat prin „privatizarea progresivă a mass-media (îndeosebi în presa scrisă) și exercitarea și maximalizarea puterii politice a statului asupra audiovizualului” (...).

1.a. Presa scrisă

Peisajul presei scrise se individualizează prin câteva trăsături definitorii:

- creșterea rapidă și bruscă a titlurilor într-o perioadă relativ scurtă (1990-1991), urmată de o scădere semnificativă și o stabilizare la cote de relativă normalitate (din nefericire, nu beneficiem de cifre exacte, certe, privind numărul de publicații active; după unele estimări, el s-ar cifra între 600 și 800).

- evoluția sinuoasă, invers simetrică, a relației dintre dinamica săptămînalnelor și a cotidianelor: perioada anilor 1990-1991 marchează o explozie a săptămînalnelor de informare și dezbateri politice (acum se impun *Expres*, *Zig-Zag*, „22”, *Cuvîntul*, *Baricada*, *Expres Magazin*, *Tinerama*, *Europa*, *România Mare*, *Totuși iubirea*, *Flaclăra* ș.a.m.d.); perioada 1992-1995 se caracterizează prin stingerea treptată a acestor săptămînale și înmulțirea cotidianelor (acum se nasc *Evenimentul zilei*, *Meridian*, *Ultimul cuvînt*, *Ziua*, *Jurnalul național*, *Vremea*, *Oglinda*, *Ora*, *Vocea României*, *Cronica română* ș.a.m.d.).

- relația ambivalentă între cîmpul zărilor ce se definesc ca naționale și cele locale: pînă în prezent nu există afilieri evidente, în ciuda unor încercări de integrare; „localele” sînt de multe ori reflectări palide (în conținut și stil) a celor centrale, nereușind - cu ci-

teva ilustre exemple precum *Monitorul de Iași* - să-și creeze o identitate proprie.

- scăderea progresivă a tirajelor: această realitate marchează o revenire la normalitate, deoarece tirajele anului 1990 reprezintă o situație de excepție irepetabilă. În prezent, tirajele par să se fi stabilizat undeva între 100-200 de mii pentru cotidienele mari (*Evenimentul zilei*, *România liberă*, *Adevărul*) și între 30-70 de mii pentru celelalte (în absența unor cifre oficiale, publice, aceste estimări sînt, evident, relative).

- ancorarea indubitabilă a presei scrise în „modelul liberal” - majoritatea zdrobitoare a instituțiilor se prezintă ca independente față de sursele de finanțare cu tentă politică ori administrativă. După 1992, ziarele de partid au pierdut orice credit și s-au desființat sau reconvertit; singurele care mai fac apel la finanțare guvernamentală sînt publicațiile unor ministere, îndeosebi cele culturale sau pentru minoritățile naționale.

1.b. Audiovizualul

În sfera radioului și a televiziunii, la o privire de ansamblu putem identifica următoarele caracteristici:

- dominația cantitativă a instituțiilor naționale de tip serviciu public. Atît Societatea Română de Radiodifuziune, cît și Televiziunea Română sînt, de de-

Emil Burloș și prof. dr. Mihai Coman

parte, cele mai mari (ca organizare, putere financiară, resurse umane și număr de programe) instituții din audiovizual.

- apariția tardivă (în raport cu fenomenele din presa scrisă) a unor instituții audiovizuale puternice. În radio, primele posturi ale anului 1990 (Uni-Fun, Radio Contact, Radio Nova, Delta) au însemnat numai o ofertă de muzică și frînturi de informații metropolitane: de-abia după 1992 radiourile particulare și-au definitivat o identitate (adică o grilă de programe specifică, un stil aparte) și s-au organizat într-un mod mai coerent. În televiziune, pînă în 1992, posturile particulare au avut o existență fantomatică; în prezent, însă, după cîteva ani de tatonări se configurează cîteva grupuri de mare forță: Pro-TV, Antena 1, TELE 7abc.

- o tendință accentuată de descentralizare: dinamica audiovizualului în provincie depășește în viteză și cantita-

te fenomenele metropolitane.

- absența unor rețele majore (*network*) în măsură să dea coerență și eficiență acestor posturi „însulare”.

- ponderea inegală a competiției stat/particular în radio și televiziune: în timp ce în primul sector, posturile private nu oferă decît forme complementare, dar nu alternative pentru postul de serviciu public, în sfera televiziunii posturile particulare se prezintă ca alternative ale postului de stat; ele se consideră generaliste, tind către o distribuție națională și concurează TVR în chiar atribuțiile ei definitorii - informația și divertismentul.

- poziția și strategiile ambivalente ale distribuitorilor de programe prin cablu: deși, în genere, ei oferă programe occidentale în vrac, sub presiunea prevederilor legale ei au tendința de a crea programe proprii, fără a reuși însă să-și definească o filosofie și o identitate proprie (fie localieră, fie tematică). În prezent se consideră că circa 1,7 milioane de familii au fost cablate (în mare orășe circa 30% din case sînt cablate).

2. Cadrul legislativ

În România nu există o lege a presei, adică un act legislativ cu caracter generic și integrator, în jurul ideii ca atare și a diferitelor proiecte s-au dus mari bătălii parlamentare și extraparlamentare. La ora actuală, se pare că

funcționare a instituțiilor de serviciu public; prevederile ei au fost finalizate pentru Societatea Română de Radiodifuziune; în schimb, fricțiunile politice și blocajele parlamentare au făcut ca nici în prezent Televiziunea Română să nu se fi reorganizat conform criteriilor „Legii privind înființarea și funcționarea Societății Române de Radiodifuziune și a Societății Române de Televiziune”. Cadrul juridic este completat de „Norme privind publicitatea în domeniul audiovizualului”. În acest context, trebuie amintite articolele 205 și 207 din Codul penal (cu incidență asupra activității mass-media), și ele sursă a numeroase confruntări politice.

Mai multe proiecte de coduri deontologice au circulat și au fost dezbătute în presă. Unul dintre ele a fost adoptat de cele două mari asociații profesionale la sfîrșitul anului 1991. Nu sînt semn că el ar fi fost respectat sau că respectarea lui ar fi constituit o preocupare pentru asociațiile profesionale și liderii instituțiilor de presă.

3. Situația economică

„Underground”-ul economic al instituțiilor române de presă reprezintă zona din care posedăm cele mai puține date și în care se pătrunde (dacă se pătrunde cu adevărat) foarte greu. La modul general, putem afirma că:

- datorită condițiilor dificile (costurile mari ale investițiilor, creșterea prețurilor la materiile prime, piața slabă a publicității, distribuția dificil de controlat), întreprinderile de presă nu pot avea autonomie financiară; în aceste condiții, ele rezistă fie prin integrarea în grupuri economice mai mari, fie prin finanțarea din produse mediațice complementare.

- nu există rețele de distribuție coerente și eficiente. În sfera presei scrise au eșuat total încercările de creare a unor întreprinderi de difuzare alternative, puternice, cu anvergură națională; micile rețele ale unor trusturi nu pot concura RODIPET-ul. În audiovizual, absența unor „network”-uri organizate nu permite eficientizarea activităților și reducerea costurilor.

- în comparație cu instituțiile occidentale de presă, redacțiile române sînt supraîncărcate cu personal; această realitate (pe care ne vine greu s-o recunoaștem) apasă asupra rentabilității instituțiilor noastre de presă.

- după explozia mirobolantă a primilor ani postcomuniști, salariile jurnaliștilor s-au redus, ele fiind acum, pentru cadrele medii, compatibile cu cele ale altor intelectuali; se mențin însă discrepanțe semnificative între veniturile jurnaliștilor și cele ale cadrelor de conducere.

- puține întreprinderi din presa scrisă s-au dezvoltat pe baza capitalului străin (pot fi amintite aici publicații precum: *Capital* și *Libertatea*, *Business-Tech* etc.). În schimb, în audiovizual capitalul străin este mult mai activ, cu rezultate nu o dată benefice în ceea ce privește conținutul, varietatea și calitatea programelor.

- în această perioadă s-a modernizat constant echipamentul de receptare audiovizuală: 46% din cămine au videorecorder, 70% au un post TV în culori, 21% din public au achiziționat un radio cu ceas deșteptător și tot mai multe mașini au radio - 26% (cifre oferite de sondajul „Media Focus on Bucharest” realizat de Institutul Media Metric).

– introducerea tehnologiilor moderne este lentă și haotică; după un elan al informatizării și după achiziționarea unor tipografii „offset”, sub presiunea creșterii costurilor și a scăderii interesului public pentru presa scrisă, procesul de modernizare s-a redus simțitor; televiziunile particulare par a fi mai dinamice în acest sens, în timp ce dinspre instituțiile audiovizuale de serviciu public se aud voci disperate care atrag atenția asupra „imploziei” iminente.

– absența formelor uzuale de ajutor al statului pentru mass-media: cu excepția scutirilor de TVA pe cumpărarea de hirtie și, recent, pe publicitate în presa scrisă, nu se practică taxa de timbru favorabilă, reducerile pe transport și poștă, reduceri pe telefoane și fax.

4. Audiențele

În ultimii ani, cercetarea audiențelor s-a realizat în mod consecvent, unitar și corect. Din nefericire, ea s-a menținut în sfera unor investigații generale, fără a urmări reacțiile publicului față de anumite posturi ori publicații, emisiuni ori articole, evenimente, personalități. În ansamblu, cele mai semnificative mutații la nivelul audienței par a fi următoarele:

– scăderea drastică a interesului pentru presa scrisă cotidiană: între martie 1994 și decembrie 1995, *Barometrul de opinie publică* marchează o scădere de 15% pentru *Evenimentul zilei*, de 3% pentru *Adevărul* și de 4% pentru *România liberă*. Dacă am putea compara aceste cifre cu audiențele din 1990 sau chiar 1992, scăderile ar fi și mai semnificative.

– creșterea lentă, dar constantă a interesului pentru presa locală: conform aceleiași surse, pentru intervalul studiat, această creștere este de 6%. (...)

– scăderea semnificativă a audienței canalului România Actualități, cotel în 1994 cu o audiență de 71%, la 64%.

– creșterea interesului pentru posturile de radio locale, creștere consistentă de 16%.

– poziția constantă a TVR 1 în fruntea audienței cu procente de 85–87%; creșterea audienței TVR 2 cu 20% și a celei pentru posturile străine cu 10% (în context, audiența posturilor din țările vecine a scăzut de la 13% la 8%).

– creșterea vizibilă a audienței posturilor de televiziune locale de la 8% la 28%.

– diferențele mari în ianuarie 1995 dintre situația la nivel național și aceea măsurată la nivelul Capitalei. (...) Acest sondaj Media Metric ne arată fie că marii cititori de presă scrisă sînt bucureșteni, fie că presa scrisă se distribuie foarte prost în provincie. În schimb, marii consumatori de audiovizual sînt localizați în provincie.

5. Statutul jurnaliștilor

Deosebit de preocupați în a investiga diferitele zone ale societății, jurnaliștii (de pretutindeni) sînt extrem de susceptibili ori de câte ori riscă să devină obiect al unei investigații. Puținele cerce-

tări referitoare la organizațiile mass-media, la procedurile de lucru și la condiția și la condiția jurnalistului în societatea actuală relevă câteva note distinctiv:

– jurnaliștii sînt percepți de societate, se percep și se comportă ca o elită. Definindu-se ca o elită a societății posttotalitare, jurnaliștii își atribuie responsabilitățile, meritele și (chiar) drepturile oricărei elite: stăpînirea exclusivă a competențelor, autonomie de acțiune, dreptul de control al înrolărilor și al normelor de activitate profesională etc.

– jurnaliștii sînt o breaslă cu limite neclare: foarte multă lume se consideră ca făcînd parte din

acest grup, fără a exista un sistem coerent, unitar și general acceptat de atribuire a identității profesionale. Spre deosebire de sistemele occidentale, în care deținerea unei „cărți de presă” oferă statutul de jurnalist, în România se consideră că simpla angajare într-o instituție care produce bunuri din sfera comunicării de masă oferă poziția de jurnalist.

– numărul jurnaliștilor a crescut vertiginos în ultimii ani; după unele estimări, circa 10–12 mii de persoane activează în acest domeniu.

– corpul jurnalistic este extrem de eterodit din punctul de vedere al pregătirii profesionale: între cei doi poli ai amatorismului și profesionalismului se poate întîlni o mare varietate de situații; în linii generale, majoritatea jurnaliștilor au dobîndit deprinderi și competențe în exercițiul muncii, în atmosfera (evident diferită) din redacții. O parte din jurnaliști au urmat cicluri scurte de formare ori perfecționare sau au participat la burse de informare în străinătate; foarte puțini posedă o formație profesională specifică.

– corpul jurnalistic este dominat de tineri: explozia presei post-comuniste a absorbit o forță de muncă impresionantă, care s-a format „ad-hoc” și care, printr-o evoluție organizațională firească, a ajuns să controleze cea mai mare parte a funcțiilor de conducere intermediare din ierarhia redacțională.

– breasla jurnalistică se definește printr-o neîntreruptă dinamică internă: jurnaliștii sînt „nomazi”, ei circulă mult în interiorul profesiei de la o instituție la alta, de la un canal la altul – și, mai recent, dinspre jurnalism către cîmpul relațiilor publice –, circulația este, de obicei, una de grup, echipe întregi plecînd dintr-o parte și implementîndu-se în alta.

– jurnaliștii se confruntă cu o scădere accentuată a credibilității lor: sondajul Gallup din 1992 arată că doar 13% din cei investigați au foarte multă încredere în televiziune, 15% în radio și numai 5% în ziare. Nu au decît puțină încredere 42% în televiziune (+8% nici un fel de încredere), 31% în radio (+3%), 34% în ziare (+9). Sondajele Institutului de Sociologie al Academiei Române arată că ziaristii înșiși sînt conștienți de scăderea credibilității lor; astfel, la o cercetare comparativă a reieșit că jurnaliștii își acordă singuri cote mai scăzute de credibilitate în raport cu cele acordate de public. (...)

Totodată, ținuta morală a jurnaliștilor era considerată de 5% a publicului ca bună, de 44% ca nici bună nici rea și de 22% ca mai mult rea, iar competența profesională era considerată de 13% ca bună, de 40% ca nici bună nici rea și de 16% ca mai mult rea.

– jurnaliștii români sînt deosebit de preocupați de relația cu puterea politică: cea mai mare parte a dezbaterilor au avut ca punct de referință aspecte legate de fenomenele politice, juridice, etice ale activității mass-media. În general, breasla a conturat un imaginar profesional bazat pe simboluri ale victimizării și eroizării, lucru firesc de altfel pentru orice sistem mass-media în emergență.

Orice privire globală, sistemică, este pîndită de riscurile omisiunii și ale simplificării. Peisajul mediatic românesc, variat prin forța lucrurilor (sistemul comunicării de masă este unul deosebit de complex), este în același timp dinamic, pîndit de o mobilitate endemică și contradictorie – fenomenele dintr-un subsistem nu se regăsesc întotdeauna în celelalte subsisteme. În aceste condiții, o privire asemenea celei propuse în rîndurile de mai sus nu reprezintă altceva decît o propunere de cartografiere efemeră a unui teritoriu al nisipurilor permanente mișcătoare.

Valentin Negoită (redactor-șef, *Capital*), Ionuț Popescu (redactor-șef adjunct, *Capital*), Székely Raymond (director, S.C. Apex Cluj), Delia Tepușe (director relații publice, S.C. Oldan Press, Cluj)

VALENTIN NEOGIȚĂ
Redactor-șef *Capital*

Relația dintre independența publicației și cea a ziaristului

După 1989, eliberată de constrîngerile ideologice ale regimului comunist, editorii și gazetarii români, după o scurtă perioadă de euforie, au fost confrunțați cu rigorile economiei de piață. Într-o țară în care jocul intereselor, de ordin politic sau economic, și-a făcut tot mai pregnant simțita prezența, păstrarea independenței unei publicații și menținerea rentabilității ei au devenit două criterii greu conciliabile.

Pe fondul creșterii continue a costurilor de producție și de difuzare, unii editori și ziaristi au fost nevoiți să facă anumite concesii imperativelor financiare și comerciale în detrimentul deontologiei profesionale. Această abdicare de la crezuri și idealuri a fost sancționată prompt de „consumatorii de presă”, audiența multor publicații reducîndu-se spectaculos în ultimii doi, trei ani. În plus, independența unor publicații și implicit a ziaristilor a rămas un cuvînt fără acoperire, aceștia din urmă ajungînd să scrie „la comandă”, pentru a face jocul unor grupuri de interese, care le asigură însă supraviețuirea pe piața atît de plină a presei românești.

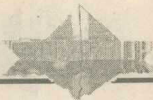
Între puținele publicații care au reușit să-și mențină independența editorială și financiară se numără revista *Capital*.

Lansat în 1992, săptămînalul economic și financiar *Capital* a realizat o premieră în presa românească: o publicație cu profil economic nu se mai adresează doar specialiștilor, ci unei audiențe largi, interesată de realitățile economice și financiare din țară și din lume.

Conceptul pe care se bazează revista *Capital* este cel al informării corecte și al utilității: analizele, prognozele, consultația, recomandările sînt redactate într-un limbaj simplu, accesibil omului ocupat al acestui sfîrșit de mileniu. Ceea ce deosebește, de asemenea, fundamental *Capital* de celelalte publicații de profil este abordarea: microeconomia are prioritate asupra macroeconomiei, inițiativa particulară fiind văzută ca un motor al dezvoltării economice și sociale.

Toate aceste atuuri, cărora li se adaugă inovarea continuă în plan editorial și grafic și lipsa oricărui partizanat, au condus la creșterea continuă a audienței revistei *Capital* și la ocuparea poziției de lider incontestabil în clasamentul publicațiilor de profil (cu un tiraj săptămînal de 50.000 exemplare).

Remarcabil este faptul că succesul editorial este dublat de cel comercial. Iar acest lucru este extrem de important, pentru că un produs mass-media profitabil asigură independența sa editorială. Aceasta este, în ultimă instanță, garanția libertății de expresie a ziaristului.

Masă rotundă cu
Petre Mihai Băcanu, Mihai Șora,
Ana Șincăi, Gálfalvi Zsolt

Libertatea presei

Gabriela Adameșteanu: Mai există astăzi obstacole în calea libertății presei? Se mai simt obstructionate publicațiile?

Petre Mihai Băcanu: Libertatea nu ne-a fost făcută cadou de nimeni, ci ne-am luat-o singuri. „Foamea” de a scrie liber era așa de mare în '89, încât ne-am desăfurat cu toții, iar Puterea, preocupată să-și consolideze pozițiile, n-a mai avut timp de noi. Nu ne-a făcut nimeni cadou libertatea presei, ci ne-am luat-o singuri. Cenzură pe text, așa cum știm noi dinainte, nu s-a manifestat, atunci, în primele zile. Singurul simptom pe care l-am simțit a fost când eram convocați la Palatul Victoria pentru indicații. Funcționa un fel de „ministru al presei”, care însă a înțeles destul de repede că nu mai era vremea indicațiilor.

G.A.: Cine era acest „ministru al presei”?

P.M.B.: Cine altul decât Adrian Sirbu?!?

G.A.: Interesant. Iată, după 6 ani, el este unul dintre cei mai importanți patroni de presă din România: ProTV, ProFM, agenția Mediafax etc.

P.M.B.: Eu cred că el, pe vremea aceea, nu se gîdea să devină patron sau manager de presă, ci se simțea foarte bine în postura de șef peste presă. Puțin a lipsit ca acel compartiment să nu devină un fel de Secție de Presă a CC. Noroc că ori a înțeles și el la un moment dat că nu se mai poate. Ori am fost noi mai convingători decât el.

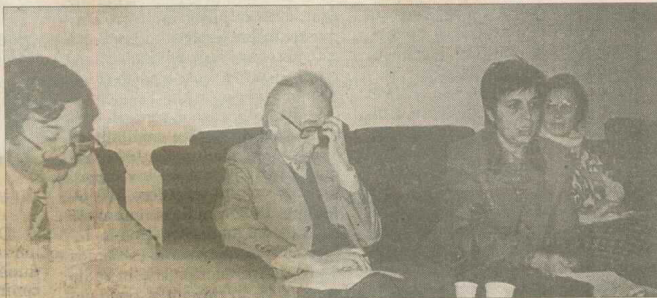
Cenzura prin difuzare și lipsă de hirtie

Mihai Șora: Dacă atunci n-a existat o cenzură perfectă, a existat, totuși, de-a lungul anilor '90-'91, o cenzură prin difuzare, care mergea pînă la returnarea pachetelor de publicații ne-

Laurie Wetzenkorn și Dina Buță (Ambasada SUA)

desfăcute, după ce zăcuseră timp de o lună, două în oficiile postale. Erau returnate la redacție, atunci cînd nu mai puteau fi utilizate, teacuri de nevîndut. În același timp, redacția „22”, de pildă, primea de la cititorii scrisori prin care aceștia protestau că nu sînt onorate abonamentele care fuseseră făcute ș.a.m.d. A existat, de-a lungul întregii perioade, un fel de cenzură prin aprovizionarea cu hirtie. De cîte ori se apropia un moment critic din punct de vedere politic, fabricile de hirtie din România fie ajungeau la defecțiuni tehnice, care le opreau din activitate, fie la capătul stocului. În ce privește problema autocenzurii, cred că ar trebui să deosebim între o autocenzură de fond (care privea cutare sau cutare informație care ar fi trebuit să fie sau să nu fie difuzată) și o autocenzură de ton, care ținea de personalitatea ziaristului, de deontologia profesională. Cred că o anumită autocenzură de ton, care e funcție de ținuta interioară a ziaristului, trebuie să funcționeze întotdeauna,

Petre Mihai Băcanu (director executiv, *România liberă*), Mihai Șora (GDS), Gabriela Adameșteanu (redactor-șef, 22), Ana Șincăi (GDS)

ca să dea informației aerul de obiectivitate la care se așteaptă cititorul privat înainte de informația obiectivă.

Nu mai supraviețuiesc decât ziarele care pot aduce hîrtia din import

P.M.B.: Și noi am avut cazuri cînd ziarul nu numai că era ținut în depozite, dar era pur și simplu aruncat din tren și am recuperat pachete întregi de pe cîmp. Forma cea mai virulentă de cenzură economică este cea legată de hirtie, care s-a perpetuat pînă acum. În urmă cu vreo doi ani de zile, cînd a reapărut problema hirtiei, noi am avut o discuție destul de dură cu premierul Văcăroiu, care susținea tot timpul că Fabrica „Letea” (care deține monopolul hirtiei) are suficientă capacitate să producă hirtie pentru România. Într-adevăr, „Letea” poate să producă dublu față de cîtă hirtie se consumă în România. Și la ora actuală tirajele în România sînt la jumătate față de perioada lui Ceaușescu. E un paradox, dar asta

O mașină nouă la Bușteni nu e un lucru foarte simplu. O astfel de fabrică se ridică cam la 30 milioane de dolari. Dar în felul acesta exista o alternativă pentru Fabrica de la Letea. Ei bine, ghinionul nostru a fost că, tocmai atunci cînd a apărut criza hirtiei, d-lui Văcăroiu i-a venit ideea să refacă o mașină de la Letea, promițînd 5 miliarde de lei pentru această fabrică. Directorul de acolo nu putea să continue să facă cu noi o nouă fabrică, atîta vreme cît el trebuia să dea socoteală d-lui Văcăroiu. Deci acum doi ani d-l Văcăroiu promite 5 miliarde de lei și nu dă nici un leu și abia acum vine și spune că, într-adevăr, nu s-a putut face nimic. Deci, de acum doi ani pînă acum, abia acum cîteva zile, incolțit în sfîrșit, d-l Văcăroiu a trebuit să recunoască că nu s-a putut face nimic, pentru că n-au existat fonduri. La ora actuală nu mai supraviețuiesc decât acele ziare care reușesc să aducă hirtie din import. Fabrica Letea a intrat în reparații pentru trei luni, dar eu sînt convins că vor fi mai multe luni decât acestea trei. Am ajuns să nu mai fim atît preocupați de prețul hirtiei, care a fost, în general, catastrofal pentru presă, cît de lipsa ei, de criza de hirtie. Este aceeași tehnică care se aplica la alimente – oamenii nu-și mai făceau problema cît costă un pui, ziceau bine-merci dacă există puil în alimentară. Calupul scumpirilor, criza de hirtie vor duce multe publicații la faliment: și asta se va vedea cît de curînd. Părerea mea este că aceasta este cea mai dură cenzură care se aplică la ora actuală, iar consecința este faptul că oamenii nu mai citesc. Cel mult un ziar circulă pe la mai multe persoane, vecini, colegi de serviciu, chiar rude îndepărtate care duc un ziar la țară.

Blocarea accesului tinerei generații la presa românească

Ana Șincăi: Voi releva un alt aspect al cenzurii economice: accesul tinerei generații și a corpului profesoral la presa românească. Abonamentele pentru școli generale, licee, chiar și facultăți sînt foarte limitate, iar în învățămîntul preuniversitar nu se repartizează fonduri bugetare pentru aceste abonamente, deci nu există posibilitatea de achiziție de ziare și reviste pentru școli. Prețurile sînt deja prohibitive pentru corpul profesoral, și cu atît mai mult pentru elevi și studenți. Abonamentele în bibliotecă ar putea suplîni, cît de cît, lacunele lipsei efective a banilor pentru a cumpăra mai multe ziare. Nu există această posibilitate, pentru că nu se alocă fonduri bugetare și nu cred că este întîmplător. În privința presei străine care intră în România, bibliotecile centrale au încă fond valutar alocat de anul trecut, abonamentele se fac

prin niște agenții intermediare, care sînt în contact cu redacțiile revistelor din Occident, estul și vestul Europei. Dar, începînd de anul acesta, nu se mai alocă absolut nici o centimă de valută pentru abonamente la presă – inclusiv de de specialitate, în funcție de profilurile instituțiilor respective de învățămînt. Deși anul trecut și acum doi ani s-a specificat că nu e voie să folosești fondul valutar alocat decât pentru abonamente la reviste, ziare și carte (deci nu pentru deplasări la congrese sau manifestări științifice), în anul 1996, pare-se, se aderește spaima noastră de a nu primi nici un fel de fond valutar pentru a cumpăra măcar o enciclopedie. Mă tem că ne vom întoarce la situația din 1974, cînd colegii noștri au făcut abonamente pentru instituție din banii lor, ca să existe la o parte din titlurile respective continuitatea colecțiilor.

Există o atmosferă potrivnică libertății de exprimare

Gálfalvi Zsolt: În săptămîna trecută, fără să observe nimeni, revistele de cultură editate de Ministerul Culturii (în total, 3 săptămînale) nu au apărut, nu pentru că nu au fost pregătite de redacțiile respective, ci pentru că nu le-a tipărit tipografia „Coresi”. În săptămîna respectivă, „Coresi” a trebuit să tipărească un volum de poezie al unui poet pe care, de altfel, îl stimez, dar nu în calitatea de ministru al Culturii. Este vorba despre Marin Sorescu. Acesta nu a fost răspunsul oficial al tipografiei, ci ceea ce am aflat noi. Fapt este că revistele, trei săptămînale în total, nu au apărut nici una. Una dintre respectivele reviste, *Literaturul*, îl are ca redactor-șef chiar pe Marin Sorescu. Asta se pare că n-are nimic comun cu cenzura, dar, după părerea mea, are. Dacă sub numele de cenzură înțelegem intervenția asupra textului, îngîrdirea libertății de exprimare și ne luăm după cadrul legal, atunci nu există cenzură. Dar dacă cineva ne întrebă dacă există la noi o cenzură politică, trebuie să răspundem că există o atmosferă, o practică potrivnică libertății de exprimare. Întreaga situație în care este prinsă în general presa culturală (nu mă refer numai la revistele de cultură editate de Ministerul Culturii) este nesigură: dacă Puterea vrea, revistele de cultură pot fi oprite în orice clipă. Inclusiv „22”. Ieri, d-l Alin Teodorescu a spus că dacă un săptămînal nu apare în săptămîna respectivă, e mort. Asta se întîmplă cu noi cam în fiecare lună: nu apărăm în ziua fixată pentru contract și nu putem face nimic, pentru că dacă cerem să fie respectat contractul, atunci, săptămîna viitoare, sau mașina va fi defectă, sau lumina va fi luată. În redacție – în Casa Presei Libere – lucrăm în frigul cel mai mare. Și asta este un semn că nu există libertatea presei.

Televiziunea lucrează în ilegalitate

Din septembrie '94, conducerea Televiziunii lucrează în ilegalitate – nu după niște principii teoretice, ci după legile votate de Parlamentul României. Și aceasta numai ca să poată fi asigurat mai departe rolul conducerii în Televiziune și mai ales Departamentul pentru Emisiunile Informative, pentru că între ceilalți creatori din Televiziune sînt profesioniști foarte buni. Chiar faptul că ei au făcut anumite propuneri

plus ne-am luat-o singuri

Moderator
Gabriela Adameșteanu

Ana Șincal (GDS), Gálfalvi Zsolt (redactor-șef, A Hét),
Rodica Palade (redactor-șef adjunct, 22)

pentru Consiliul de Administrație al Televiziunii dovedește că nu întreaga Televiziune e alcătuită din oameni care sub influența conducerii fac tot ce e posibil ca să nu existe o informare obiectivă. Și mai este o latură despre care nu vreau să vorbesc acum, dar e foarte importantă, și anume că libertatea presei e dependentă de responsabilitatea oamenilor de presă. Și așa cum nu există libertatea presei, nici responsabilitatea respectivă nu a existat la noi. Adică, vorbind mai eufemistic, lasă de dorit.

P.M.B.: Se vede de la o poștă cum se manipulează mass-media electronică, cum se intervine cu foarfece pentru a rezerva mai mult timp partidului de guvernământ, cum este politizată o instituție care trebuie depolitizată. În acești 6 ani n-am văzut la Televiziune o singură emisiune care să nu fie cenzurată de elementele defavorizante lui Ion Iliescu. Președintele este un om perfect, care nu greșește, toate datele care se transmit despre el sînt numai pozitive, chiar dacă sînt lipsite de interes. Aceasta este o formulă abilă de cenzură practică de Televiziune. Noi știm bine că acolo sînt o groază de șefi care hotărăsc ce intră, ce nu intră, cît se taie ș.a.m.d. La TVR, aflată într-o iarnă prelungită, se practică cenzura și, deși românii sînt interesați tot mai mult de audiovizual, în loc să fie informați complet despre întreprinderile la care să subscrie cupoanele, și în general despre privatizare, cînd nu vîd, vîd reclame idioate, în cel mai bun caz, un fel de prelegeri științifice despre privatizare, năclăite, din care nu se înțelege nimic. Să nu se creadă că asta se face din prostie; nu sînt chiar atît de proști cum ar crede mulți. O fac cu bună știință: la Televiziune, de pildă, nu o să vedeți niciodată informații despre firmele particulare. În schimb, televiziunile abundă despre întreprinderile de stat, care își revin, care au producții, care depășesc planul. Este, de fapt, o reclamă pe față întreprinderilor a statului, ca să vadă tot românul că lucrurile merg bine în țară, deși economia este în colaps.

Cultivarea cu bună știință a sentimentului că sîntem amenințați

G.A.: Credeți că există la ora aceasta decretate care restrîng libertatea presei? Există o legislație potrivnică libertății de exprimare?

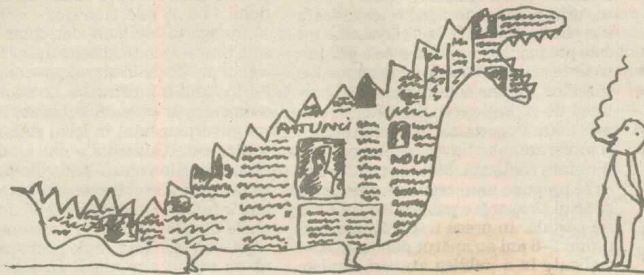
P.M.B.: Cea mai recentă legislație de acest tip este cea a secretului de stat, sau noul proiect, care restrînge enorm libertatea presei, instituind de fapt cenzura, sau mai bine zis autocen-

zura. Pentru divulgarea secretului de stat, un ziarist va primi între 2 și 7 ani de închisoare. În schimb, aceeași lege nu definește secretul de stat, ci doar ceea ce guvernul, prin ordonanțe, numește ceea ce poate fi considerat secret de stat. Noi am reușit să blocăm vreo 5-6 proiecte de lege a presei și ne vom zbate și împotriva acestei legi, contrară art. 30 pct. 3 din Constituția României. În ceea ce mă privește, eu sînt gata să merg și la închisoare, încălcînd legea secretului de stat.

G.Z.: D-l Băcanu a atras atenția asupra faptului că în acest proiect de lege - votat pe articole, nu în întregime - sînt niște lucruri nedefinite. Aceasta e foarte caracteristic pentru legislația noastră. În fiecare lege sînt anumite lucruri ambigue care pot fi interpretate în fel și chip, nu e din nepricepere, cum v-ați referit, ci printr-o tehnică foarte bine definită, care, de fapt, este a dictatorilor, nu a democrațiilor. Fiecare să simtă că e amenințat totdeauna, că

Și totuși cenzura există

A.Ș.: Aparent, nu există un organism central care cenzurează presa scrisă ori presa imaginii - ceea ce e cu totul fals, pentru că televiziunea publică este clar cenzurată, măcar pentru faptul că toate emisiunile care privesc celelalte forțe politice sînt date după miezul nopții sau, eventual, în preajma miezului nopții cu cîteva minute înainte. La radio, am remarcat de la o vreme că sînt niște știri fragmentare aruncate înainte de 6 dimineața. Urmează știrile propriu-zise, la ora 7, cel mai important radiojurnal al primei părți a zilei. Ele nu reiau știrile fragmentare de dimineața de 6 dimineața, o știre a fost difuzată fragmentar și oarecum aleatoriu, neîntînd în buletinele de știri: un procedeu prin care se poate manipula informația. Această lege a secretului de stat, chiar dacă n-a trecut decît de Senat, este un pericol absolut real. Deocamdată, Puterea a lăsat presa așa-zis liberă, ca un fel de supapă de defulare a energiilor populației nemulțumite pentru situația materială, mai mult decît precară. Dar, încetul cu încetul, trec la măsuri dictatoriale. Să nu uitați că există și secretul de serviciu, s-ar putea să avem încăperi rezervate pentru trimișii nenumăratelor servicii de informații (erau vreo 7, după aceea 9, acum am aflat că sînt vreo 11, numai două dintre ele fiind cunoscute în mod legal și controlate de Parlament), angajații lor vor fi trimiși în instituții, cu salariu plătit din banii contribuabililor, vor fi plătiți pentru a veghea și asupra secretelor de serviciu, nu numai a secretelor de stat. Deci, încetul cu încetul, ne îndreptăm spre dictatură și spre cenzură foarte serioasă, chiar dacă nu există un organism național care să cenzureze presa.

Limbajul esopic - rezultat al autocenzurii

G.A.: Aș vrea să-l întreb pe d-l Șora dacă crede că a încetat vreodată autocenzura, urmarea unei cenzuri nemiloase practicate atîția ani și a unei autocenzurii care a funcționat chiar și în cadrul breslei celei mai libere - a scriitorilor.

M.Ș.: Am avut privilegiul să nu trebuiască să scriu despre evenimente care s-au petrecut într-un timp determinat și localizat pe un anumit teritoriu. Deci am fost avantajat în raport cu romancierul. Textul meu, în general, era, la o lectură de cititor obișnuit, extrem de criptic, dar el era suprascrisat, prin mici inserții în limbi străine. În 1988 am scris o carte, pe care, știind că e nepublicabilă, am multiplicat-o în vreo 60-70 de exemplare și am distribuit-o în țară. Dar, concomitent, mi-am

luat, evident, prevederea de a o depune la o editură, ca să nu fie o treabă clandestină, pentru care să fiu tras la răspundere. Aici am vorbit într-un fel, care mie mi s-a părut extrem de clar, despre situația României, dictatură, dar n-am numit România, dictatură. Am scris: „Lumea a doua”. Am scris: „Partea mediană a triplei lumi contemporane”. Am vrut să vorbesc despre Nicolae Ceaușescu și am scris „Lope de Aguirre”, adică un conquistador extrem de dur ș.a.m.d. După ce am scris Lope de Aguirre, am scris o frază destul de critică, în care am spus că „citorului presei obișnuite nu-i rămîne decît procedeu de deglutiție a unei hrane necomestibile”, deci, în fond, voma. Am și revenit două pagini mai departe, spunînd că efectul de deglutiție de fapt e voma și recodarea într-un cod normal al lucrurilor care fuseseră spuse în discursul interminabil. Nu am avut nici un fel de rezervă de fond, spuneam exact lucrul pe care îl gîndeam, fără nici un fel de abatere la nuanță, dar într-un limbaj atît de criptic, încît, dacă nu era tras de minecă, cititorul trecea pe deasupra aceluia text. Să facem o deosebire între funcționarul-cenzor și omul-cenzor în același trup de carne și oase. Eu am fost editor într-o anumită perioadă și știu că au existat cenzori cu care, dacă eram între patru ochi, salvam orice text. Intre gase ochi nu-l mai puteam salva. Și atunci retrăgeam textul, mă duceam cu el, dacă nu eram între patru ochi, rămîneau cu el în buzunar, mă întorceam la editură și așteptam un moment în care eram între patru ochi și salvam textul. Deci exista această duplicitate chiar și în sinul aparatului de cenzură. Erau oameni cu care se putea lucra și oameni cu care nu se putea lucra. Dar eu mă refeream acum la autocenzură. Autocenzura a existat într-un fel anumit întotdeauna - și pe vremea lui Platon. Eu am mai vorbit acum o zi sau două, cu prilejul prezentării cărții lui Stelian Tănase, despre limbajul esopic. După ce mîna s-a fasonat la acest limbaj, mergînd pînă în ultimele subînțelesuri ale limbajului esopic, e foarte greu să revină la brutalul limbaj direct. Urme de limbaj esopic cred că au rămas. Unora li se pare chiar ca un fel de limbaj elementar în raport cu subtilitățile celui alt. Cred că trebuie o școală a limbajului direct, prin care să trecem încă ani de zile, pentru ca să putem într-adevăr să ajungem la linia de comunicare, fără asperități cu ansamblul lumii contemporane, trecînd peste granițele României.

P.M.B.: Eu am sesizat că autocenzura a funcționat foarte puternic în ultimul timp în perioada în care eram amenințat cu articolele 205, 206, 238 și 239. În momentul în care s-a anunțat în Parlament că toate modificările la Codul penal au fost respinse, a dispărut și autocenzura.

A depăși inhibițiile publicului nostru

Andrei Cornea: În societatea noastră de azi, destul de diversificată și în continuă diversificare, există mai multe feluri de autocenzură și de cenzură în același timp. Deci de reacție a autorului în raport cu mediul la care el se așteaptă să ajungă. Există un public al Puterii, există un public al Opoziției, există un public care citește *România Mare*, *România liberă*, „22”, *România literară* ș.a.m.d. Uneori, aceste tipuri de public se suprapun, au zone impor-

(Continuare în pagina VI)

Libertatea presei ne-am luat-o singuri

(Urmare din pagina V)

tante de interferență, altele, cum știți bine, sînt radical separate. De multe ori problema care se pune unui jurnalist de astăzi nu e întotdeauna de a scrie lucruri care să producă supărare la Guvern sau nu știu ce minister (fiindcă noi ne-am obișnuit, din păcate, cu o situație destul de neplăcută în care noi vorbim, iar ei se fac că plouă și nu reacționează aproape deloc sau reacționează extrem de slab la toate semnalele presei), ci să atingem, să depășim anumite inhibiții ale publicului nostru. Și asta duce la o anumită schematizare a argumentației, la simplificări din partea unor jurnaliști, care doresc de multe ori să spună publicului la care ei apelează ceea ce acest public dorește să audă în fiecare zi. Acesta este un pericol pe care presa noastră îl cunoaște și care am impresia că nu este încă depășit.

Doina Băscă (editor, *Cotidianul*)

Pentru ziaristi intrați în presă după Decembrie 1989, autocenzura nu există

Rodica Palade: Autocenzura este un fenomen care cred că-i preocupă mai mult pe oamenii care au avut șansa de a se exprima înainte de Decembrie '89. Eu nu am lucrat în jurnalism înainte de '89. Am venit destul de repede, în 1990, aici, la „22”, unde am avut alături de mine pe Teodor Sugăr, un excelent om de presă, de la care am învățat foarte multe lucruri. Ei bine, Tedi Sugăr, un om care lucruse peste 20 de ani în presă și un bun profesionist, era terorizat de stratul al doilea al textelor. Tot timpul îmi atrăgea atenția asupra unor posibile „șopirle”. Eu habar n-aveam, pentru mine important era textul ca atare, nu aveam nici un fel de inhibiții și mi se părea că este firesc ca să citim și să înțelegem exact ceea ce este scris. Deci am putut să constat cum la un om care fusese terorizat de o presă cenzurată teama se prelungea în libertate, în timp ce pentru mine, care nu avusesem nici un fel de contact cu teroarea respectivă, acest lucru nu exista. Vă rog să vă gândiți și la ziaristi care au intrat în presă după Decembrie '89, care nu au această problemă. Problema care există la ziaristi de după '89 este lipsa cenzurii interioare, ceea ce-i face ca de multe ori să fie mult prea dezinvolți și să facă niște gafe publice. Am și vorbit în prima noastră zi despre ceea ce s-a petrecut la ProTV cu transmiterea aceluși reportaj absolut indecent.

În Televiziune nu e cenzură, ci politicizare în beneficiul Puterii

Gabriel Dimisianu: Cred că o lucrare foarte necesară ar fi o istorie a cenzurii în România. Instituția a avut o istorie cu faze foarte semnificative pentru evoluția societății în această perioadă. Cenzura există în anumite împrejurări și în societățile democratice – de pildă, cînd este stare de război. Cine a frecventat colecțiile de ziare vechi la bibliotecă își amintește de acele porțiuni albe – în perioada primului război mondial și a celui de-al doilea – pe care scria „Cenzurat”. Deci era o cenzură care se autoexprima, nu avea fățișnicia sau perfidia de a rămîne în obscuritate. În anii dictaturii comuniste, cenzura instituționalizată a început imediat după război. Pînă în '47, prin presiunile care se făceau asupra presei democratice, unele ziare, cum era *Dreptatea*, condus de regretatul N. Carandino, suportau efectele cenzurii economice, exact această lipsă de aprovizionare cu hirtie, în timp ce cealaltă presă putea să apară liniștită. După aceea a intervenit cenzura brută și implacabilă din anii '50-'60. Sigur, au existat tot felul de oameni acolo, în această instituție, cu unii se putea discuta, erau oameni avizați, unii chiar oameni de cultură, și eu personal am avut contacte cu asemenea oameni. Parțial, se puteau salva unele lucruri. A venit Ceaușescu cu perfidia de a desființa cenzura ca instituție reglementată legal, înstituind, în schimb, cel puțin două cenzuri. Publicațiile, după această așa-zisă desființare a cenzurii, erau dublu cenzurate: la Consiliul Culturii și la Secția de Presă a Comitetului Central. Noi, cei de la *România literară*, trimiteam exemplarele și într-o anumită zi, înaintea de apariție, se colectau tăieturile pe cele două canale. După '89, instituția a fost spulberată de valul revoluționar și, cum bine spunea d-l Băcanu, ea nu a fost dăruiată, ci impusă de realitatea revoluționară. Pe urmă s-au găsit tehnici, dacă nu de instituire a cenzurii, în orice caz de manipulare a opiniei publice, prin practici de tipul celor evocate aici. Ce se întîmplă la Televiziune nu este produsul cenzurii, ci este o politicizare în beneficiul Puterii, prin procedeele specifice. Sîntem toți de acord că libertatea de expresie este un câștig de cea mai mare importanță al democrației – și totuși anumite limite se impun într-o societate civilizată. Mai întîi că nu orice se propune unui organ de presă este și cazul să apară: o publicație nu e o cutie postală. În presa noastră, în acești ultimi 5-6 ani au apărut publicații specializate în a publica atacuri jurnalistice, bazate pe minciună și care contravin evident Codului penal. Deci, în aceste zone, pînă unde se poate merge?

Forme de cenzură în societățile democratice: monopolul sursei și dictatura cererii

Jean-Yves Potel: La noi nu există cenzură în mod oficial. Dar cred că sînt două fenomene esențiale în autocenzură. Mai întîi monopolul sursei. În timpul războiului din Golf, singura sursă a fost armata americană, care deținea un sistem de comunicare foarte bine organizat. Cînd americanii au debarcat în Somalia, CNN era deja pe plajă. Există o imagine unică, transmisă de CNN și care un monopol al sursei. O altă formă de cenzură foarte importantă este dictatura cererii. Cînd informația devine marfă, nu se mai ia decizie informația care este „cerută prin cerere”: antise-

mitismul, xenofobia, vulgaritatea informației, anumite feluri de a vorbi, de a trata informații și evenimente. Cînd lăsăm cererea să se exprime singură, cînd nu scriem decît pentru public, cînd spunem că publicul trebuie să decidă de ce este bine și dacă nu facem decît asta, se creează o dictatură a cererii. Nu trebuie să privim pesimist, dar trebuie să ascultăm oamenii și să le spunem ce e nou. Și cred că pentru jurnalist este foarte importantă rigooarea și faptul că el este de fiecare dată legat de pluralism. Deci informare și dezinformare. Puterea de a contrazice o informație. Posibilitatea materială, posibilitatea de exprimare, deci pluralitatea sursei. Sînt probleme cu care se confruntă ziaristi din țările democratice, tocmai din cauză că informația circulă după regulile economiei de piață. Este foarte bine acest lucru, dar jurnalistul nu trebuie să devină sclavul economiei de piață.

G.A.: Am ajuns astfel la cenzura informațională. Există și alte aspecte ale cenzurii informaționale, în acest moment, în România?

La noi se blochează informația despre parlamentari și demnitarii corupți

P.M.B.: Am să pornesc de la un caz concret. Cineva ne-a adus o geantă diplomată găsită pe malul lacului Herăstrău. Ea aparținea unui parlamentar. Și din documentele pe care le-am găsit în geantă ne-am dat seama cum erau folosite informațiile cerute la Parlament despre exportul de cherestea, care, întîmplător, era exact afacerea respectivului parlamentar. Dacă pentru astfel de parlamentari informația constituie pilonul principal pentru afacerile lor, pentru cetățean informația despre parlamentari și demnitarii corupți constituie pilonul principal al societății. Numai că la noi se blochează informația despre parlamentari sau demnitarii corupți. Tocmai astfel de informații sînt cenzurate de Guvern, prin ministere, prin purtători de cuvînt, iar presei nu-i sînt furnizate decît niște fraze golate de orice informație. Chiar și informațiile despre hotărîrile Guvernului – bune, rele, cum sînt – ar trebui să ajungă la cetățean, dar chiar și ele sînt ținute secrete și cenzurate. Ele ar trebui publicate în ziarul guvernamental în locul înjurăturilor de acolo. De asemenea, ar putea fi publicate în ziarul guvernamental în locul reclamelor pentru care Guvernul a dat un decret că anunțurile pentru licitațiile publice se fac prin ziarul guvernamental. Eu i-aș întreba pe oaspeții noștri dacă în țările dinșilor se pot da asemenea decrete – să stabilești unde poate să apară un anunț sau altul! Guvernanții noștri se fereșc să dea publicității hotărîrile guvernamentale sau informații despre hotărîrile guvernamentale în primul rînd pentru că sînt în majoritate aberante. Aici îi credem că cenzura funcționează într-un scop pozitiv. Nenorocirea cea mai mare este că, în pofida transparenței care se invocă, accesul ziaristilor la informațiile de interes public este blocat. La noi informațiile ori se cerșesc, ori se cumpără, ori se fură, ori pur și simplu sînt inventate. Și acesta cred că este genul cel mai

Alin Teodorescu (director IMAS)

frecvent al cenzurii postrevoluționare. Cîlmea este că nu găsim, din păcate, înțelegere nici la cei mai mulți dintre cititori. Ei nu sînt indignați pentru că li s-a oprit accesul la informație, pentru că între timp se mulțumesc cu informații despre viața intimă a VIP-urilor și uită de viața lor cotidiană. Puterea, ca să sintetizez, în materie de furnizare de informații cenzurează tocmai informațiile despre lapte și buteli.

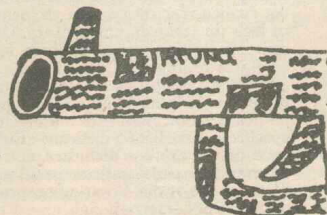
G.A.: În cursul acestor două zile, de cîteva ori am fost întrebata de către invitații noștri de ce am ales noi această temă. Acum, spre sfîrșitul acestor două zile, cînd am să „cenzurez” și eu seminarul și o să-l opresc, ca să vă invit la cocteil, vreau să vă explic în două cuvinte de ce am ales noi această temă pentru proiectul lucrat cu energie și perseverență de noi toți, dar în primul rînd de Oana Armeanu. Revista noastră a apărut în ianuarie 1990. Avem o redacție foarte tînără, selectată prin concurs. Nici cei care nu sînt chiar atîi de tineri nu au lucrat în presă înainte. Cu toate acestea, avem deja o memorie traumatizată. În tot anul 1990, revista

Oana Armeanu (redactor 22)

„22” a fost una dintre primele ținte ale atacurilor: întîi în presă, pe urmă în timpul mineriei, chiar aici, la sediu. Două zile, între 13 și 15 iunie 1990, „22” a fost interzis, un număr s-a lucrat în casa Rodicăi Palade, pentru că a trebuit să evacum sediul. Pentru d-l Mihai Șora e data cînd a plecat din guvernul Roman. După ce am scăpat de această perioadă mai „spectaculoasă”, mai „aventuroasă”, am intrat într-o perioadă de supraviețuire lentă. În jurul nostru, pe rînd, frații noștri – celelalte săptămînale – s-au înecat sub dificultăți economice sau și-au schimbat formula. Deci, așa cum s-a și discutat ieri, sîntem ultimul săptămînal înființat în 1990 și nu avem de gînd să pierim prea curînd. Seminarul acesta a fost pentru noi o formă de a lupta, dar și o încercare de a crea o solidaritate de breasle.

Pagini realizate de
GABRIELA ADAMEȘTEANU

**Masă rotundă pe tema
„Libertatea presei: independența
ziaristului, independența
publicației, cenzură și
autocenzură. Reușita economică
– condiție a libertății presei“**

În acest moment nu este necesară o lege a presei

**Participanți:
Gabriela Adameșteanu,
Mihai Coman, Mihai Creangă,
Valentin Marcu, Ionuț
Popescu, Gabriel Dimisianu
Moderator: Andrei Cornea**

*Andrei Cornea: Îi mulțumesc d-lui Coman pentru expunerea „1995: Starea mass-media în România“ (vezi pp. II–III, n. red.) – care ne-a arătat multe lucruri interesante. Dintre ele, remarc aspectul comparativ. Într-adevăr, poate sfidează puțin orgoliul național să afli că și alții au instituții de presă asemănătoare și că trec prin peripeții de presă asemănătoare. Eu cred, totuși, că există o anumită situație care diferențiază România de celelalte țări din fostul lagăr socialist. Situația aceasta, care nu se referă direct la presă, dar are implicații asupra ei, constă în faptul că deocamdată, până în acest an cel puțin, nu am avut de-a face cu o alternanță la Putere și acest lucru a făcut ca presa de opoziție din '90 sau '91 să rămână presa de opoziție și în '96. În latura cealaltă s-au întâmplat unele schimbări. În orice caz, marile polemici politice se poartă între aceleași grupuri esențiale.
Vă invit să ascultăm comunicarea d-lui Mihai Creangă*

MIHAI CREANGĂ

Deturnarea libertății presei din interiorul presei

Seminarul organizat de revista „22“ mi se pare binevenit acum, când se aude că de prin cotloanele obscure ale Senatului este școs la iveală un mai vechi proiect de lege a presei, ale cărei prevederi nu lasă loc prea multor iluzii. Pe de altă parte, față de anii '90-'91, când tirajele asigurau nu doar supraviețuirea presei scrise, ci și beneficii, situația este astăzi cu totul alta. Între ianuarie 1990 și ianuarie 1996, prețul unui ziar a crescut de 500 de ori, în vreme ce venitul mediu a crescut cu mai puțin de 100 de ori, în unități simple. Sînt tot mai rari cei ce și pot permite să cumpere mai multe ziare zilnice și mai multe reviste săptămânale – ceea ce era un obicei pentru foarte mulți oameni imediat după Decembrie '89. Un alt element: s-au înmulțit publicațiile controlate de mari investitori sau de grupuri de presiune reprezentate, prin sprijinul financiar pe care îl acordă, în consiliile de administrație ale publicațiilor. Fenomenul nu are neapărat urmări negative, ba uneori chiar dimpotrivă – exemplul cel mai clar fiind ziarul *Libertatea*, net superior, și din toate punctele de vedere, față de vechiul ziar omonim. În sfîrșit, dar deloc la urmă, seminarul mi se pare motivat și de faptul că, în realitate, puterea politică – cam aceeași la noi după Decembrie '89 și nu fundamental diferită de cea răsturnată atunci – are adesea „puseuri de totalitarism“ față de „o anumită parte a presei“. Acestea fiind zise, îmi îngădui să amintesc aici povestea ziarului mexican *Excelsior*, relatată de Jean-François Revel în *Revirimentul democrației*. Originalitatea democrației mexicane constă, cum știm, în supremația politică a unui singur partid – Partidul Revoluționar (se putea altfel?) Instituțional. Între altele, și în Mexic distribuția hirtiei este monopol de stat. Ziarele au o independență limitată, dar, la un moment dat, ziarul *Excelsior* a depășit granița, atacînd fără menajamente oligarhia politico-financiară. Pentru a respecta aparatele democrației, președintele Luis Echeverría nu a recurs la represalii directe. Într-o bună dimineață, citeva sute de țărani au înconjurat clădirea ziarului, cerînd să li se restituie terenul pe care se afla aceasta, terenul confiscat în secolul trecut. Cererile lor se refereau și la dobînzile ce li s-ar fi convenit lor și strămoșilor lor vreme de o sută de ani. Miniștri, ziaristi de la alte publicații și juristi au descoperit brusc dreptatea țărănilor și s-au agitat, sprijinindu-i zgomotos. Unii înalți magistrați au susținut că *Excelsior* va pierde cu siguranță procesul, ceea ce ar fi dus la

falimentul ziarului. Redacția a înțeles mesajul: a schimbat conducerea, a dat afară cîțiva dintre ziaristi preta colțoși – și, ca prin farmec, țărani au dispărut! Nimeni n-a mai avut nici o altă pretenție. Revel mai notează că, nu peste mult timp, același președinte al Mexicului tuna și fulgera la un seminar internațional împotriva presei nord-americane, pe care o califica drept „sclava banului“. Iată cum pot fi abordate problemele globale ale presei într-un mod foarte bine ancorat în sinergia faptelor. Revenind pe tărîmul nostru, marcat de atîtea alte „originalități“, cer îngăduința să mărturisesc o experiență personală: în 1993, împreună cu cîteva kolege și cîteva kolegi, am încercat să lansăm un nou ziar. Am făcut un proiect, un deviz estimativ și am avut succesive întâlniri cu feluriti posibili investitori. Toate s-au desfășurat după un anume tipic: potențialii finanțatori ai proiectului erau entuziasmați de-a binelea la început. Cînd intram în detalii și prezentam capitolul despre independența ziarului, a cărui credibilitate nu putea fi subordonată și afectată în nici un fel, prin nici o intervenție a patronului, entuziasmul se răcea brusc și, rînd pe rînd, investitorii dispăreau. Nu comentez. Pe vremea aceea, devizul estimativ al lansării ziarului era de 300 milioane de lei, dar – probabil – ar fi atins un miliard pînă ziarul ar fi „stat pe picioarele lui“. Astăzi, un proiect asemănător trebuie susținut de circa 4 miliarde de lei. Concluziile le poate trage oricine. Sînt, desigur, alți kolegi care pot vorbi în acest domeniu – al asigurării independenței publicațiilor – mai cu folos decît mine. Eu aș vrea să mai spun doar atît: libertatea presei a fost și va mai fi atacată de forțe din exteriorul presei. Cred însă că, în configurația actuală a lumii și a societății românești, presa independentă – cîtă mai e! – are resurse pentru a para asemenea loviturii. Mai greu este cînd presa însăși atentează la libertatea ei. Prin ce? Prin cultivarea senzaționalului cu orice preț, prin ignorarea deontologiei profesionale, prin serviciile aduse unor servicii mai mult sau mai puțin oculte și, nu în ultimul rînd, prin limbajul vulgar folosit și prin precaritatea pregătirii profesionale. Și încă, aș mai adăuga, prin incapacitatea de a-și forma o unică asociație a jurnaliștilor, puternică și activă. Dacă n-avem de ce să ne temem de represaliile puterii politice, cred că ar trebui să ne temem de nesăbuințele puterii presei.

Andrei Cornea (publicist comentator, 22) și Mihai Creangă (ziarist, *România liberă*)

Este într-adevăr necesară o lege a presei?

A.C.: D-l Coman s-a întrebat: de ce jurnaliștii s-au opus în mod constant existenței unei legi a presei? Domnia sa a calificat această chestiune drept un semn de imaturitate, de tinerețe. Mărturisesc că m-a frapat această formulare, eu avînd o altă explicație. Și presupun că și d-l Creangă gîndește la fel ca mine, deoarece a amintit despre o repunere pe tapet în Senat a unui mai vechi proiect privitor la Legea presei. Este oare într-adevăr necesară o lege a presei? Și în acest context, cum apreciați întreaga legislație care are mai mult sau mai puțin de-a face cu presa sau cu difuzarea ei? Este această legislație favorabilă presei? V-aș atrage atenția asupra Legii secretului de stat votată acum de către Senat și care limitează foarte grav dreptul la informare al jurnalistului, care, prin mecanismele definirii secretului de serviciu mai ales, va fi pus în imposibilitatea de a afla despre ce este vorba și va fi tentat să recurgă la zvornuri sau la mijloace ilegale de aflare a informației.

Gabriela Adameșteanu: Și pe mine m-a frapat liniștea cu care d-l Coman a trecut la lista de „defecte“ ale presei noastre absența unei legi a presei. Există aproape un consens că în acest stadiu de dezvoltare a societății românești o lege a presei ar fi mai degrabă periculoasă pentru libertatea presei, dat fiind modul în care funcționează instituțiile statului și în primul rînd Justiția. Chiar în aceste săptămîni, Justiția s-a aflat într-o dispută cu Poliția și primim dezvoltări despre reaua lor funcționare reciprocă. Ne putem da seama cît de ușor, avînd și o lege în mină, o justiție care nu-și respectă statutul ar putea aduce prejudicii presei. Problema noastră nu e că nu s-ar putea pedepsi delictele de pre-

să, ci faptul că nenumăratele procese de presă ale lui Corneliu Vadim Tudor sînt scoase la iveală doar acum, cînd au deranjat „sus“.

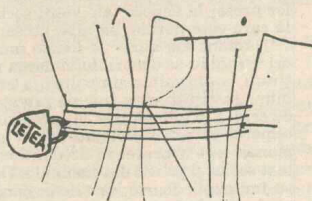
Mihai Coman: Eu cred că trebuie să existe în tot acest sistem o categorie care să stea în afara lui și să judece: nu în sensul de a da soluții sau de a stabili ierarhii, ci pur și simplu pentru a privi cu obiectivitate și cu răcoală fenomenul. Este ceea ce încearcă să facă cercetarea științifică. Deci eu nu mă pronunț dacă este bine sau nu să existe o lege a presei în România. Eu fac o constatare – dacă vreți, științifică –, conform unor studii care, urmărind diferitele profesii (profesia medicală, profesia avocătească, profesia inginească, etc.), a constat că acestea, în evoluția lor istorică, au trecut prin mai multe etape. Etapa preliminară a profesionalizării este aceea de generare a codurilor etice, apoi urmează apropierea de mediul universitar, astfel încît cunoștințele întemeietoare să devină cunoștințe academice, ceea ce legitimează. În fine, în ultima etapă profesia se luptă pentru crearea unei legislații specifice, dobîndind astfel, prin promulgarea legii, protecție juridică. Faptul că anumite profesii nu doresc o legislație specifică arată că procesul de profesionalizare, deci de trecere de la ocupație către profesie, nu este încheiat. E o constatare istorică, la fel ca și cea referitoare la dezvoltarea unei economii, la dezvoltarea unei societăți etc.

A.C.: Eu cred că profesiile pe care le invocați sînt cele în care respectivii profesioniști au avut interesul la un moment dat să alcătuiască o lege spre a-i proteja pe ei și s-au luptat să o obțină, determinînd prin diverse modalități autoritățile legislative să legisfeze în favoarea lor. Or, am sentimentul că la noi (și cred că și în alte țări din Est), de obicei, autoritățile publice se grăbesc sau ar dori să legisfeze, deoarece ele doresc o lege în favoarea lor, nu a presei, pentru a limita din posibilitățile presei de acțiune.

M. Coman: Dar ignorați cealaltă latură: nu există – după știința mea – un efort coerent și consecvent al tagmei jurnalistice de a impune propriul ei proiect. Atunci, desigur că Puterea are cîmp liber: e ca și cînd într-un meci de fotbal adversarul iese de pe teren și stă numai în linia porții.

A.C.: Aici ajungem la altă problemă, pe care ați evocat-o și dv. și d-l Creangă: dacă există – în sensul bun

(Continuare în pagina VIII)

În acest moment nu este necesară o lege a presei

(Urmare din pagina VII)

al cuvintului – o tagmă jurnalistică. Sau dacă, de fapt, nu există cumva mai multe grupuri de presă cu interese atât de divergente între ele, încât mă tem că nu se poate găsi un numitor comun. Nu știu ce fel de legătură există între jurnalistul Cornelii Vadim Tudor și, de exemplu, jurnaliștii care sînt aici.

M. Coman: Totuși, să nu-l plasăm pe C.V. Tudor în jurnalism. El ține de un gen al literaturii numit pamflet. Literații trebuie să-l studieze. Eu cred că e o greșeală permanentă că jurnaliștii îl bagă în seamă. Eu nu-l consider un partener în acest joc. El aparține altui cîmp.

A.C.: Mai e un aspect: ați vorbit și de, despre presa populară și creșterea acesteia – eu mă întreb care sînt criteriile care ne-ar permite să distingem între presa populară în sensul bun al cuvintului, fără să dăm mai mult ei, dar nici să-i luăm ceea ce are, și ceea ce noi numim adeseori presă extremistă sau presă murdară. Nu am date comparative în această privință – nu știu, de exemplu, în Ungaria, în Cehia, în Polonia care este ponderea unor ziare de tip România Mare, Politica, Totuși iubirea.

Trista experiență a excesului de legiferare

Valentin Marcu: Domnul decan, dacă am reținut bine cuvintele sale, se referea la o lege privind protecția ziaristilor. Însă de 6 ani de zile Puterea se chinuie să promulge o lege care să ne restrîngă independența. Deci eu nu cred că în clipa de față se poate pune problema unei legi de protecție a presei care să emane de la actuala structură parlamentară. Așa cum moderatorul acestei discuții a sesizat foarte bine, a apărut această lege a secretului de stat care ne va îngrași foarte mult. Și dacă se continuă și cu o lege a presei, cum a semnalat d-l Creangă, cred că actualul tablou al presei va fi sever modificat. Menționez că există acum nu între 600 și 800 de periodice, ci între 2.000 și 2.500, fiindcă editura pe care o coordonez a scos un catalog intitulat „Catalogul general al mediilor de informare”, care a consemnat circa 5.000 de titluri apărute după 22 Decembrie și aproximativ 2.000 în ființă. Revin, nu cred că este în clipa de față necesară o lege a presei. Într-adevăr, sînt necesare niște legi de organizare a unor bresle, cum este legea privitoare la avocați, poate și o lege privitoare la medici. Din păcate, la noi orice lege impune restricții, vine cu măsuri punitive. Or, ziaristul, prin definiție, trebuie să fie un om liber, beneficiind de această precizare teoretică din Constituție – că cetățeanul are acces la orice fel de informație de interes public. Eu cred că jurnaliștii, oamenii care lucrează în mass-media, nu trebuie să insiste prea mult pe cazurile de scandal, care pot fi diversiuni – gen cazul Zaher, ori Pitulescu –, ci, cum sublinia la un moment dat Ion Cristoiu, pe drepturile cetățeanului, în particular pe drepturile ziaristului.

Ionuț Popescu: Văd că legea presei a devenit un fel de drob de sare care amenință să strivească presa. Eu personal nu știu ciți dintre cei de față au citit acest proiect de lege despre care se discută, dar cred că ar fi mult mai interesant să vedem ce poate spiera în această lege a presei, care sînt, concret, prevederile care ar putea amenința independența presei. Pur și simplu, aproape că nu are importanță că există o lege a presei sau nu există. Dacă există, ce se poate întîmpla? Va fi introdus un comisar de presă în fiecare redacție? Eu chiar aș fi curios să aflu care sînt acele prevederi din lege asta care fac din ea pisica pe care ar arăta-o Puterea din cînd în cînd presei.

A.C.: Trebuie ținut seama că sînt preconizate și alte reglementări în afara Legii presei. Vă reamintesc despre prevederile din Codul penal, care

a căzut în această formă în Parlament, dar se pare că el va fi repus în altă formă pe tapet. Există Legea secretului de stat și de serviciu, care introduce restricții în posibilitatea de informare. Nu ne indoim că și în Legea presei vor fi restricții. Sigur, neavînd legea în față, nu putem discuta, însă avem o experiență, din păcate tristă în România postcomunistă, privind excesul de legiferare. Ce părere aveți despre această prevedere deja existentă în proiectul votat deja de Senat care definește secretul de stat ca fiind ori ceea ce este vădit a fi secret de stat, ori ceea ce Guvernul reglementează prin ordonanțe. O astfel de prevedere vi se pare că apără cetățeanul, jurnalistul, societatea, sau e o prevedere care apără Puterea?

Presa are încă probleme de copilărie

I.P.: Eu cred că presa are problemele ei interne. Sigur că ea își poate masca micile ei neajunsuri, invocînd Puterea – a venit Legea secretului de stat, care ne pune unghia în gît și nu vom mai putea spune ce vrem. Nu, presa încă are problemele ei de copilărie a presei și, personal, nu cred nici

bine de rău, îi permite, totuși, să acționeze mai bine în profesie. Sigur că o lege ar stipula și unele drepturi ale ziaristilor. Măcar de formă, ea nu ar putea să evite afirmarea acestor drepturi și în primul rînd a celor stipulate de Constituție care afirmă în mod limpede libertatea de expresie și nu legitimează cenzura. Dar legea, în actuala legislație, evident că ar limita libertatea de expresie a presei. Interesant mi s-a părut – și, din păcate, enunțat numai – ceea ce a spus d-l Mihai Creangă în legătură cu deturarea libertăților presei din interior. Pentru că, într-adevăr, o serie întreagă de dificultăți în care se găsește presa și le creează ea singură de foarte multe ori prin neprofesionalism. Cînd ești pus în situația de a retracta o informație, de a veni cu un corectiv impus de starea de fapt, sigur că autoritatea aceluia organ de presă este diminuată. Eu sînt mai atent la latura culturală a presei și la informația culturală, care, vă spun, de multe ori atinge aberația și neprofesionalismul în mod grotesc. Sînt dați drept vii scriitori morți etc. Deci este imperios necesară o readunare a forțelor presei și a oamenilor competenți din acest domeniu, pentru creșterea din interior a calității presei, indiferent că ea este de caracter popular sau că este o presă mai specializată, care se adresează unor categorii restrînse. Încă o

Jean-Yves Potel (ziarist, *Le Monde diplomatique*) și Jean-François Peres (Ambasada Franței, serviciul cultural)

că problema hîrtiei este un complot al Puterii și al nu știu cui, care să pună presa la pămînt.

A.C.: Cred că chestiunea hîrtiei va fi un punct important al discuției, fiindcă e de văzut acolo, într-adevăr, ce e complot și ce nu. Însă să fie oare adevărat că presa își maschează propriile neajunsuri invocînd totdeauna Puterea și vicilele Puterii?

Gabriel Dimisianu: Mie mi se pare foarte limpede faptul că mefiența corpului ziaristilor față de o eventuală lege a presei vine din faptul că ne temem oricînd de posibilitatea restrîngerii libertății presei. Destule semne au fost în decursul acestor 5-6 ani că Puterea – mă rog, noi spunem Puterea pentru că nu avem un termen mai precizat, dar pot fi găsite și elemente mai precizate: Guvernul, anumite ministere ș.a.m.d. – are tendința de a limita capacitatea de intervenție a presei în chestiuni spinoase, incomode, de a bara accesul ziaristilor în aceste domenii incomodante. S-a vorbit aici – și pe drept cuvînt – de această lege a secretului de stat, care, evident, limitează în chip dramatic și în chip alarmant accesul presei la informație și accesul publicului, al cititorilor presei la aspecte ale vieții sociale la care este normal să aibă acces. În Parlament am auzit de foarte multe ori vorbindu-se despre defăimarea națiunii, a anumitor simboluri, a anumitor instituții care trebuie protejate de critică și în legătură cu care există temerea că pot fi protejate într-o asemenea lege a presei în actualul context social și politic din România. Deci eu îmi explic foarte bine de ce corpul profesional al gazetarilor preferă să acționeze într-un cadru în care nu există o lege promulgată, fapt ce, de

chestiune în legătură cu presa extremistă: unde se încadrează ea, cine îi limitează manifestarea ce, totuși, contravine nu unei legi a presei inexistente, ci unor articole clare ale Constituției și ale Codului penal? Constituția pune doar în vedere că manifestările cu caracter antisemit, xenofob sînt de neadmis în societatea românească.

Pagini realizate de ANDREI CORNEA

Acest supliment conține comunicări și dezbateri din Seminarul internațional Modalități de menținere a independenței politice și financiare a presei organizat de revista 22 în cadrul unui microproiect PHARE al UE.

Responsabil de număr:

GABRIELA ADAMEȘTEANU (redactor-șef);

Redacția: RODICA PALADE (redactor-șef adjunct);

OANA ARMEANU, ANDREI CORNEA (redactori);

CEZAR PAUL-BĂDESCU (secretar general de

redacție); IULIAN ANGHIEL (reporter); DAN

PERJOVSCHI (grafician); ALEXANDRU CIRIP

(tehoredactor); RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUCĂ

(corectori); MARILENA TUDOR, IULIAN STOIAN

(introducere text).

